

OBLICI PERMANENTNOG USAVRŠAVANJA UČITELJA

IGOR RADEKA
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Science and Arts in Zadar

UDK/UDC:37.014
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

Primljeno:1993 - 03 - 25
Received:

Kod 141 učitelja zadarske regije željelo se ispitati dominantne oblike permanentnog usavršavanja u praksi, učiteljske preferencije pojedinih oblika i metoda usavršavanja, te moguće razlike među učiteljima u tom pogledu.

Pokazalo se da u permanentnom usavršavanju učitelja dominira samoobrazovanje. Mada učitelji najviše cijene seminare i savjetovanja, koji su istovremeno najčešći grupni oblik permanentnog usavršavanja, oni nisu zadovoljni njihovom kvalitetom. Seminarima prevladavaju tradicionalni oblici obrazovanja u kojima se polaznik reducira na poziciju pasivnog slušača u nastavi *ex cathedra*. Radom dominira frontalni oblik rada i metoda predavanja, dok učitelji najviše cijene grupni i kombinirani oblik rada, te metode praktičnog rada, demonstracije i razgovora.

Učitelji predstavljaju relativno homogenu grupu ispitanika. Ne postoje značajne razlike u njihovu preferiranju oblika permanentnog usavršavanja s obzirom na mjesto rada i radno iskustvo, čime je značajnost dobijenih rezultata nedvojbeno, a mogućnost primjene znatno lakša i djelotvornija.

UVOD

Svijet u kojem živimo nalazi se u trajnim promjenama. Brzina tih promjena sve je veća, a potreba za prilagođavanjem sve neophodnija. Obrazovanje u tim okolnostima ima poseban značaj.

Postalo je evidentno da tradicionalno obrazovanje petrificirano u sistemu školovanja zapada u nepremostive teškoće. Kronološka diferencijacija života u tri faze: obrazovanje (školovanje) - rad - mirovina, s izrazitim obilježjem statičnosti, više ne odgovara suvremenom društvu.¹ Nепrekidne promjene društva i akumulacija

¹ S a v i ć e v i ć , D.: Čovjek i doživotno obrazovanje, Republički zavod za unapređivanje školstva, Titograd, 1983 g, str. 114-115.

znanstvenih spoznaja, koja se odvija geometrijskom progresijom, zahtjevaju kontinuirano obrazovanje koje će pratiti te promjene. Tako narastajuće obrazovne potrebe šire obrazovanje iz perioda djetinjstva i mladosti, koji je dosad imao monopol na obrazovanje, na drugu, a potom i na treću životnu dob čovjeka. Obrazovanje postaje neprekidna čovjekova potreba, na osnovi čega se rađa koncepcija permanentnog obrazovanja, kao teorija obrazovanja suvremenog društva, utemeljena na filozofiji doživotnog obrazovanja.

Tradicionalno pripremanje nastavnika² u zadanim školskim okvirima nastavničkih škola i fakulteta nije više dovoljno za kontinuiran rad. Sveopće društvene promjene s obilježjima akcelerativnog napredovanja pretpostavljaju dobro obrazovanog nastavnika koji je kadar odgovoriti sve većim zahtjevima odgojno-obrazovne zbilje. On to može postići jedino permanentnim napredovanjem, vlastitim permanentnim obrazovanjem. Bez osobnog permanentnog obrazovanja nastavnik više ne može uspješno vršiti svoju ulogu. Prema tome, permanentno obrazovanje nastavnika pretpostavka je njegova adekvatnog rada, pa onda i efikasnosti cjelokupne odgojno-obrazovne djelatnosti. Moglo bi se reći da kao što permanentno obrazovanje postaje *conditio sine qua non* razvoja čovjeka u suvremenom društvu, isto tako permanentno obrazovanje nastavnika predstavlja *conditio sine qua non* ostvarenja koncepcije permanentnog obrazovanja.³ Samo nastavnik koji se i sam permanentno obrazuje može poticati druge na permanentno obrazovanje.

Permanentno obrazovanje nastavnika sadrži dvije etape: inicijalno obrazovanje, koje traje do stjecanja nastavničke diplome i permanentno usavršavanje nastavnika, koje potom prati čitav životni vijek nastavnika.

Cilj ovoga rada jest ispitati dominantne oblike permanentnog usavršavanja učitelja razredne nastave, kao najmnogobrojnije grupe nastavnika, učiteljske preferencije pojedinih oblika i metoda usavršavanja, te moguće razlike u sudovima učitelja s obzirom na spol, mjesto rada (selo - grad) i radno iskustvo (do 20 godina i preko 20 godina).

METODOLOGIJA RADA

Populacija je zatvorenog tipa i čine je učitelji razredne nastave zaposleni u školskoj 1989/90. godini u osnovnim školama zadarske regije. Populaciju čini 321 učitelj zaposlen u 23 matične, odnosno centralne škole, sa 53 pripadajuće područne škole.

Uzorak je izabran metodom uzorka skupina⁴ pri čemu su skupine predstavljale pojedine centralne škole zajedno sa pripadajućim područnim školama. Pri formiranju

² Termin "nastavnik" ovdje se koristi kao zbirni naziv za sve osobe kojima prosvjetne vlasti priznaju kvalificiranost za odgoj i obrazovanje djece, mladeži i odraslih (učitelji razredne nastave, učitelji predmetne nastave, profesori, stručni suradnici i dr.). Termin se ne vezuje za stupanj obrazovanja, te se pod njim podrazumjeva cjelokupan raspon od učitelja srednjoškolskog stupnja obrazovanja do sveučilišnog profesora - doktora znanosti.

³ Mušanović, M.: *Permanentno obrazovanje nastavnika*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1988 g, str. 54.

⁴ Mužić, V.: *Metodologija pedagoškog istraživanja*, Svjetlost, Sarajevo, 1982 g, str. 601.

uzorka vodilo se računa o reprezentativnoj zastupljenosti populacije u parametrima od značaja za ispitivanje (veličina i stupanj razvijenosti škole, materijalno-tehnički uvjeti rada škole, veličina i osnovne karakteristike mjesta u kojem škola djeluje itd.).

Uzorak čini 10 osnovnih škola općine Zadar (43,48% populacije), sa 25 pripadajućih područnih škola (47,17% populacije), što ukupno čini 35 škola (46,05% populacije). Uzorkom su obuhvaćeni svi učitelji u školama u kojima je ispitivanje provedeno, a pri konačnoj analizi popunjenih instrumenata u obradu je uključen 141 instrument (86% od ukupnog broja učitelja obuhvaćenih uzorkom).

Instrument koji je korišten jest anketni list s pitanjima kombiniranog i zatvorenog tipa, te skalama procjene⁵.

Postupak prikupljanja podataka proveden je anonimnim anketnim listom tehnikom grupno vođenog rada. Isitivanje je provedeno u periodu između 26. prosinca 1989. godine i 09. siječnja 1990. godine i to svakoga dana među učiteljima jedne škole obuhvaćene uzorkom.

REZULTATI I DISKUSIJA

1. Opći podaci o ispitanicima

Podatak o spolu učitelja dobijen je odgovorom na prvo pitanje. Od ukupnog broja anketiranih učitelja (141 ispitanik) čak 124 su žene (87,94%) i samo 17 muškaraca (12,06%). S obzirom na veliku diskrepanciju među spolovima i premalen broj muškaraca ne bi bilo metodološki ispravno analizirati razliku u dobijenim rezultatima ispitivanja s obzirom na spol učitelja.

Među 141 učiteljem njih 63 (44,48%) radi u seoskim školama, bilo da su one centralne ili područne škole, a 78 učitelja (55,32%) radi u gradskim školama.

Sa srednjom stručnom spremom rade 43 učitelja (30,50%), a višu odnosno visoku školu ima 98 učitelja (69,50%).

Podaci o radnom iskustvu učitelja dobijeni su pomoću dva pitanja. Prvim pitanjem klasifikacija je izvršena tako što su učitelji zamoljeni da istaknu razred kojem pripadaju.

Tablica 1. Radno iskustvo učitelja

Radno iskustvo	f	%
a) do 2 godine	1	0.71
b) od 2 do 5 godina	4	2.84
c) od 5 do 10 godina	21	14.89
d) od 10 do 20 godina	28	19.86
e) preko 20 godina	87	61.70
U k u p n o	141	100.00

⁵ Anketni list je priređen prema instrumentu koji je koristila Marija Vrača u istraživanju: Interesi i motiviranost nastavnika za permanentno obrazovanje, magistarski rad obranjen na Pedagoškom fakultetu u Rijeci, Rijeka 1986 g, str. 187-192. Instrument je prilagođen potrebama ovoga rada, a tamo gdje je metodološki moguće rezultati su komparirani.

Vidljivo je da u školama dominiraju učitelji s vrlo dugim radnim iskustvom - čak 61,70% učitelja ima preko 20 godina radnog iskustva, odnosno samo 18,44% učitelja ima ispod 10 godina iskustva. To objašnjava ranije podatke o stupnju stručne sprema koji pokazuju da 30,50% učitelja radi sa završenom učiteljskom školom srednjeg stupnja, koja je još 60-ih godina prerasla u višu školu.

Sljedećim pitanjem traženo je od učitelja da nam navedu broj godina rada u školi. Komparativnom analizom s prethodnim pitanjem došlo se do zaključka da nema razlike između rezultata, što govori o konstantnosti odgojno-obrazovnog rada učitelja, kao i o njihovu izboru učiteljske profesije kao prvog životnog zanimanja. Prosječno radno iskustvo učitelja iznosi 21,57 godina.

2. Uobičajeni i poželjni oblici permanentnog usavršavanja

Ispitivanje oblika permanentnog usavršavanja učitelja započeto je utvrđivanjem onih oblika permanentnog usavršavanja koji dominiraju u praksi. Na pitanje - Kako najčešće upoznajete novosti u svojoj struci i radu osnovne škole uopće? - učitelji su zamoljeni da odgovore zaokruživanjem najčešćeg oblika usavršavanja.

Tablica 2. Dominantni oblici usavršavanja učitelja

Oblici	f	%
a) praćenje literature	62	43.97
b) stručni aktivni	24	17.02
c) seminari i savjetovanja	53	37.59
d) putem radija i TV	1	0.71
e) ne zanima me	0	0
f) nešto drugo	1	0.71
U k u p n o	141	100.00

Zanimljiv je podatak da se čak 43,97% učitelja najčešće usavršava praćenjem literature, dakle samostalnim radom (samoobrazovanjem). Taj se podatak bitno razlikuje od rezultata do kojih je došlo ranije istraživanje⁶, koji pokazuje da tek 25,49% učitelja ističe praćenje literature kao dominantan oblik usavršavanja. Objašnjenje pojačanog interesa za samoobrazovanje može biti dvojako. S jedne strane, da učitelji samoobrazovanje počinju smatrati efikasnijim načinom permanentnog usavršavanja, te da su oni za taj oblik usavršavanja osposobljeni ili, s druge strane, da grupnih oblika usavršavanja nema dovoljno, odnosno ako ih ima, da ne udovoljavaju učiteljevim potrebama.

S obzirom na mišljenje učitelja o samoobrazovanju dobijeno ranijim ispitivanjima na istom uzorku (samo 13,48% učitelja istaklo je samoobrazovanje kao

⁶ *Ibidem*, str. 105.

najbolji oblik usavršavanja)⁷ može se zaključiti da ono dominira zato što grupnih oblika usavršavanja nema dovoljno, odnosno ako ih ima, ne zadovoljavaju učiteljeve potrebe.

Od grupnih oblika usavršavanja kod 37,59% učitelja najučestaliji su seminari i savjetovanja, dok svega 17,02% učitelja ističe da u njihovu usavršavanju dominira rad u stručnim aktivima. To pokazuje da o grupnim oblicima usavršavanja učitelja više brinu institucije izvan škole, i to prvenstveno Zavod za školstvo (nekadašnji PPS) koji najčešće organizira seminare i savjetovanja učitelja.

U ranije istaknutom istraživanju među pulskim učiteljima stručni aktivni dominiraju u usavršavanju 26,96% učitelja, a seminari i savjetovanja u 24,02% učitelja.⁸

Može se zaključiti da je grupno usavršavanje učitelja u školi zanemareno, iako stručni aktivni često najbolje mogu osjetiti sve poteškoće u radu učitelja i organizirano raditi na njihovu otklanjanju. Ipak, rjeđa zastupljenost ovog oblika usavršavanja kod zadarskih učitelja u odnosu na pulske (17,02% : 26,96%) ima svoje objektivne okolnosti. Naime, raspršenost škola zadarske regije na male područne škole znatno je veća od raspršenosti u pulskoj općini. Na zadarsku centralnu osnovnu školu u prosjeku dolaze 2,3 područne škole, a u pulskoj regiji svaka matična škola u prosjeku ima 1,16 područnih škola. To stvara objektivne poteškoće u sudjelovanju učitelja na stručnim aktivima, tim više što su zadarske gradske škole prenapučene djecom, te najčešće rade u tri smjene, što stvara dodatne poteškoće u organizaciji stručnih aktivna. Zato se organizacija seminara i savjetovanja smatra adekvatnijom, jer se oni najčešće organiziraju u nastavnim pauzama (ljetni i zimski praznici). Ipak, unatoč istaknutim poteškoćama, postoje primjeri uspješnog rada stručnih aktivna u nekim školama obuhvaćenim uzorkom.

U odgovorima na ovo pitanje ne postoje značajnije razlike među učiteljima s obzirom na njihovo mjesto rada i radno iskustvo.

Sljedećim pitanjem učitelji su zamoljeni da istaknu vlastite preferencije različitih oblika usavršavanja. Ponuđenih šest oblika usavršavanja trebali su rangirati prema značaju koji im pridaju.

Tablica 3. Poželjni oblici usavršavanja učitelja prema značaju

Oblici	Ukupni rang	Prosječni rang
a) individualno obrazovanje	2	2.76
b) predavanje	4	3.52
c) stručni aktivni	3	2.96
d) seminari i savjetovanja	1	2.40
e) tečajevi	5	4.58
f) stručne posjete	6	4.73

⁷ R a d e k a, I.: *Peramnentno obrazovanje nastavnika*, magistarski rad obranjen na Pedagoškom fakultetu u Rijeci, Rijeka 1991 g, str. 198.

⁸ V r a č a n, M.: *Interesi i motiviranost nastavnika za permanentno obrazovanje*, magistarski rad obranjen na Pedagoškom fakultetu u Rijeci, Rijeka 1986 g, str. 105.

Podaci ukazuju na određene razlike između oblika usavršavanja koji dominiraju u praksi i učiteljskih preferencija tih oblika. Učitelji najviše cijene seminare i savjetovanja (prosječni rang 2.4), a tek potom individualno obrazovanje (2.76). Dakle, suprotno stvarnom stanju (vidjeti Tablicu 2). Na trećem mjestu, kao i u neposrednoj praksi, ističu stručne aktivne (2.96). Razlike među prosječnim rangovima ova tri oblika nisu velike, pa se ova tri oblika usavršavanja mogu smatrati najzanimljivijim učiteljima. Predavanja pobuđuju manje interesa (3.52), mada dominiraju kao osnovna metoda rada u usavršavanju. Tečajevi (4.58) i stručne posjete (4.73) nalaze se na zadnjem mjestu učiteljskih preferencija s niskim i približnim rangovima, te se može reći da ih učitelji smatraju daleko najlošijim oblicima usavršavanja. Razlog tome je vjerovatno taj što ti oblici do sada nisu našli primjenu u neposrednoj praksi, pa ih učitelji i ne doživljavaju kao sasvim jasan oblik usavršavanja.

Promatrano je i rangiranje oblika usavršavanja s obzirom na mjesto rada i radno iskustvo učitelja. U tom pogledu nisu nađene značajne razlike među njima. Sve grupe učitelja na identičan način, uz neznatne razlike u prosječnim rangovima, rangiraju navedene oblike usavršavanja. Izmjereni hi-kvadrat testovi kod svih podgrupa učitelja pokazuju značajnost ispod nivoa koji bi govorio o statističkoj značajnosti razlika.

3. Sudjelovanje na seminarima i savjetovanjima

Vidjelo se da učitelji najveći značaj daju seminarima i savjetovanjima kao oblicima usavršavanja. Osim toga, oni su i najdominantniji grupni oblik usavršavanja u praksi. Zato će se u narednim pitanjima govoriti o ovom obliku usavršavanja.

Na pitanje - Da li ste u protekloj školskoj godini sudjelovali na nekom seminaru ili savjetovanju? - dobijeni su sljedeći podaci:

Tablica 4. Učiteljeva sudjelovanja na seminarima i savjetovanjima u protekloj školskoj godini

Sudjelovao sam	f	%
a) da	100	70.92
b) ne	41	29.08
U k u p n o	141	100.00

Rezultati pokazuju da su seminari i savjetovanja čest oblik usavršavanja učitelja. To je oblik koji učitelji najviše vole (vidjeti Tablicu 3), a istovremeno je i čest u praksi (u protekloj školskoj godini obuhvatio je više od 2/3 učitelja). No, on ipak ne dominira usavršavanjem učitelja (vidjeti Tablicu 2), već se nalazi na drugom mjestu, iza individualnog usavršavanja. Sve to upućuje na zaključak da bez obzira na interes učenika, pa i čestu zastupljenost ovog oblika usavršavanja, učitelji nisu zadovoljni kvalitetom seminara i savjetovanja. Razloge njihovu nezadovoljstvu potražiti će se u odgovorima na sljedeća pitanja.

4. Poželjni oblici rada na seminarima

Učiteljima su ponuđena četiri oblika rada na seminarima, te su zamoljeni da izvrše njihovo rangiranje prema značaju koji im pridaju.

Tablica 5. Značaj različitih oblika rada na seminarima

Oblici	Ukupni rang	Prosječni rang
a) frontalni	4	3.03
b) grupni	1	2.10
c) individualni	3	2.74
d) kombinirani (a+b+c)	2	2.13

Vidi se da su grupni i kombinirani oblik rada najzanimljiviji učiteljima. Njihov prosječni rang pokazuje gotovo potpunu podudarnost (grupni oblik 2.10, te kombinirani oblik 2.13). Dosta iza njih slijedi individualni oblik rada (2.74) i na kraju najmanje zanimljiv frontalni oblik rada (3.03).

Dobijeni rezultati upućuju na rješenje ranije istaknutog problema učiteljskog nezadovoljstva postojećim seminarima i savjetovanjima. Naime, poznato je da seminarima i savjetovanjima prevladava frontalni oblik rada u velikim grupama. Otuda je razumljivo iskazano nezadovoljstvo učitelja. S obzirom na ranije istaknute rezultate nameće se potreba osuvremenjivanja seminara i savjetovanja primjenom onih oblika rada koje učitelji preferiraju (grupni i kombinirani oblik).

Promatralo se rangiranje značaja različitih oblika rada na seminaru s obzirom na mjesto rada i radno iskustvo učitelja. Sve promatrane grupe učitelja na sličan način rangiraju ponuđene oblike. S obzirom na mjesto rada hi-kvadrati pokazuju da nema statističke značajnosti razlika među učiteljskim preferencijama oblika rada na seminarima. Isto tako, neznatne razlike među učiteljima u preferiranju oblika rada na seminarima s obzirom na radno iskustvo na daju osnovu zaključivanja o bitnim razlikama između ovih skupina učitelja. To potvrđuju i izračunati hi-kvadrati koji pokazuju da ne postoje statistički značajne razlike među učiteljima u vrednovanju različitih oblika rada na seminarima s obzirom na radno iskustvo.

5. Poželjne metode rada na seminarima

Posljednjim pitanjem se htjelo ispitati učiteljske preferencije različitih metoda rada na seminarima. Učiteljima je ponuđeno pet metoda rada, te su zamoljeni da izvrše njihovo rangiranje prema značaju koji im pridaju.

Tablica 6. Učiteljske preferencije različitih metoda rada na seminarima

Metode	Ukupni rang	Prosječni rang
a) razgovor	3	3.32
b) predavanje	5	3.77
c) rad na tekstu	4	3.73
d) praktični rad	1	1.84
e) demonstracija	2	2.32

Učitelji najviše cijene praktičan rad i metodu demonstracije, dakle neposredne praktične načine upućivanja u neko područje. To su potvrdili i mnogi učitelji u usmenom razgovoru ističući kako je Zavod za školstvo, koji najčešće organizira seminare i savjetovanja, ranije bio savjetodavni organ od pomoći učiteljima, a da je danas po svom ponašanju sve više inspekcijski organ. Teorijske metode rada (predavanje, rad na tekstu, razgovor) dominiraju seminarima. Vidljivo je da to učitelji ne prihvaćaju, ističući praktičan rad i metodu demonstracije boljim metodama rada. Od teorijskih metoda rada učitelji najviše cijene metodu razgovora, putem koje se uspostavlja dvosmjerna komunikacija između voditelja i polaznika seminara. To govori o težnji učitelja za ravnopravnim sudjelovanjem u radu seminara, čime bi se adekvatnije vrednovalo njihovo ranije iskustvo. Kako obrazovanjem odraslih nerijetko dominiraju tradicionalni oblici rada utemeljeni na pedagoškim, umjesto andragoškim osnovama, ne iznenađuje rangiranje metode rada na tekstu i metode predavanja na posljednja mjesta. Radi se o metodama koje prevladavaju u radu seminara (pogotovo metoda predavanja), a u pravilu derogira učitelja na poziciju pasivnog slušača. Istaknute činjenice o razlikama između učiteljskih preferencija i stvarnog korištenja metoda rada na seminarima potvrđuju ranije istaknutu tezu da učitelji nisu zadovoljni ovako strukturiranim seminarima.

Postoji dosta visok stupanj podudarnosti dobijenih rezultata s rezultatima ranijeg istraživanja⁹, u kojem su učitelji na prvom mjestu također isticali metodu praktičnog rada, odmah potom metodu demonstracije, a na trećem mjestu metodu razgovora. Razlika je jedino u posljednjim metodama. Na četvrtom mjestu u spomenutom istraživanju učitelji biraju metodu predavanja, a na petom mjestu rad na tekstu (suprotno rezultatima postojećeg istraživanja), ali isto tako s bliskim prosječnim rangovima (predavanje 3.63, a rad na tekstu 3.96).

Analizirajući dobijene odgovore s obzirom na mjesto rada učitelja došlo se do zaključka da ne postoje značajne razlike među njima. Da razlike u prosječnim rangovima nisu velike, potvrđuju također i izračunati hi-kvadrati koji kazuju da ne postoje statistički značajne razlike među učiteljima u pogledu vrednovanja raznih metoda rada na seminarima s obzirom na mjesto rada.

Kada je riječ o radnom iskustvu učitelja, mogu se uočiti određene razlike u rangiranju metoda rada na seminarima. Zato će se o njima reći nešto više.

⁹ *Ibidem*, str. 115.

Tablica 7. Učiteljske preferencije različitih metoda rada na seminarima s obzirom na mjesto rada

Metode	do 20 god.		preko 20 god.		UKUPNO	
	Ukup. rang	Pros. rang	Ukup. rang	Pros. rang	Ukup. rang	Pros. rang
a) razgovor	1	1.44	3	2.56	3	3.32
b) predavanje	5	4.30	4	3.44	5	3.77
c) rad na tekstu	4	3.31	5	3.85	4	3.73
d) prakt. rad	2	1.80	1	1.86	1	1.84
e) demonstr.	3	2.17	2	2.41	2	2.32

Može se istaknuti kako su mlađi učitelji homogeniji u rangiranju metoda, tako da se raspon njihovih rangova kreće od prvog prosječnog ranga 1.44 do posljednjeg 4.30, dok je kod starijih učitelja raspon među rangovima manji - od 1.86 do 3.44. Mlađi učitelji na prvom mjestu ističu razgovor, potom praktičan rad i demonstraciju, dok je kod starijih učitelja razgovor tek na trećem mjestu, iza praktičnog rada i demonstracije. Razlog tome je taj što su mlađi učitelji inicijalno obrazovani teorijskim metodama, dok su kod starijih učitelja u inicijalnom obrazovanju, a potom i počecima usavršavanja, bile znatno više zastupljene praktične metode rada. Otuda i pozitivno iskustvo starijih učitelja u radu s praktičnim metodama, pa i želja za njihovom ponovnom afirmacijom. Trend gubljenja praktičnih metoda povezan je s nestankom preparandija i prelaskom na fakultetsko obrazovanje učitelja, gdje sve više dolazi do izražaja teorijsko obrazovanje nauštrb praktičnog rada učitelja.

Ipak, analiza hi-kvadrat testova pokazuje da ne postoje statistički značajne razlike između učitelja u vrednovanju spomenutih metoda.

Sljedeća razlika koja se uočava jest u odnosu učitelja prema metodama predavanja i rada na tekstu. Mlađi učitelji na četvrto mjesto stavljaju rad na tekstu, a na posljednje mjesto predavanje, dok je kod starijih učitelja obrnut slučaj. U ovom slučaju hi-kvadrat pokazuje uz 4 stupnja slobode i na razini značajnosti 1% da postoji statistički značajna razlika među učiteljima u tom pogledu ($\chi^2=13.449$). Kada je riječ o mlađim učiteljima, vidi se da je upravo metoda predavanja, koja prevladava, kako u njihovom inicijalnom obrazovanju, tako i u usavršavanju, najlošije vrednovana. To pokazuje odnos mlađih učitelja prema ovoj metodi. Visoko vrednovanje metode metode razgovora ističe želju mlađih učitelja za dvosmjernom komunikacijom u obrazovanju. Kod starijih učitelja nema velike razlike u prosječnim rangovima ovih dviju metoda (predavanje 3.44, a rad na tekstu 3.85). Osnovna značajka je da oni najlošije vrednuju ove metode, te da ostale tri metode smatraju znatno boljima. To potvrđuje njihovu usmjerenost praktičnim metodama, odnosno da među teorijskim metodama također traže one koje ih neće svesti na pasivne recipijente.

ZAKLJUČAK

Na kraju ovoga rada može se zaključiti da učitelji najviše cijene seminare i savjetovanja kao oblike usavršavanja koji su ujedno i dominantni oblici usavršavanja učitelja. No, učitelji nisu zadovoljni niti oblikom niti metodama koje prevladavaju pri takvom radu. Za razliku od frontalnog oblika i metode predavanja, trebalo bi afirmirati grupni i kombinirani oblik, te metode praktičnog rada, demonstracije i razgovora. Vidljivo je da se učitelji zalažu za promjenu vlastitoga položaja od pasivnog slušača, u kojem dominira jednosmjerna komunikacija, u položaj aktivnog sudionika koji će omogućiti dvosmjernu i višesmjernu komunikaciju čime bi se istaknula njihova personalnost, iskustvo i specifične potrebe. Međutim, valja zaključiti da bi uz usavršavanje putem seminara i savjetovanja trebalo više afirmirati i druge oblike usavršavanja, kao npr. stručne aktivne u matičnim školama koji najbolje poznaju specifične potrebe učitelja, zatim stručne posjete, ekskurzije itd.

Među učiteljima ne postoje bitne razlike u stavovima o oblicima permanentnog usavršavanja s obzirom na mjesto rada (selo - grad) i radno iskustvo učitelja (do 20 godina i preko 20 godina). Visoki stupanj homogenosti učitelja u ovom istraživanju nedvojbeno ukazuje na potrebne pravce djelovanja u primjeni određenih oblika i metoda permanentnog usavršavanja učitelja.

Literatura:

- Mušanović, M.: *Permanentno obrazovanje nastavnika*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka 1988. g.
- Mužić, V.: *Metodologija pedagoškog istraživanja*, Svjetlost, Sarajevo 1982. g.
- Radeka, I.: *Permanentno obrazovanje nastavnika*, magistarski rad obranjen na Pedagoškom fakultetu u Rijeci, Rijeka 1991. g.
- Savičević, D.: *Čovjek i doživotno obrazovanje*, Republički zavod za unapređivanje školstva, Titograd 1983. g.
- Vračar, M.: *Interesi i motiviranost nastavnika za permanentno obrazovanje*, magistarski rad obranjen na Pedagoškom fakultetu u Rijeci, Rijeka 1986. g.

Igor Radeka : THE FORMS OF TEACHERS CONTINUING EDUCATION

Summary

On a sample of 141 teachers from the municipality of Zadar, the author aimed to investigate the prevalent forms of continuing education in practice, the forms and methods of improvement they prefer and the differences that might show among the teachers in this matter.

The finding showed that self - instruction prevails when it comes to teacher's continuing education. Although teachers highly esteem both seminars and symposiums, these being the most frequent forms of continuing education, they are not satisfied with their quality. Seminars are dominated by traditional forms of presentation, where in the attendant is reduced to the position of a passive recipient in an *ex cathedra* teaching situation. These occasions are dominated by the frontal approach and by lectures while what appeals to the teachers are group and combined forms of work, accompanied by practical chores, demonstration and conversation.

Teachers represent a relatively homogeneous group of examinees. No significant differences in their preferences for forms of continuing education are evident in respect to workplace or work experience which gives the results an indubitable significance and makes the possibility of application easier and more effective.

